

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

AKDAĞ/TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no. 75460/10)

KARAR

STRAZBURG

17 Eylül 2019

İşbu karar, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesinde öngörülen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Bu karar bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir.

© T.C. Adalet Bakanlığı, 2019. Bu gayri resmî çeviri, Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığına atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

Akdağ/Türkiye davasında,

Başkan,

Robert Spano,

Hâkimler,

Marko Bošnjak,

Julia Laffranque,

Valeriu Grițco,

Arnfinn Bårdsen,

Darian Pavli,

Saadet Yüksel,

ve Bölüm Yazı İşleri Müdürü Stanley Naismith’in katılımıyla Daire olarak toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm),

9 Temmuz 2019 tarihinde yapılan kapalı müzakerelerin ardından,

Aynı tarihte kabul edilen aşağıdaki kararı vermiştir:

USUL

1. Türkiye Cumhuriyeti aleyhine açılan davanın temelinde Türk vatandaşı olan Hamdiye Akdağ’ın (“başvuran”) 22 Kasım 2010 tarihinde, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme’nin (“Sözleşme”) 34. maddesi uyarınca yapmış olduğu (75460/10 no.lu) başvuru bulunmaktadır.

2. Başvuran, İstanbul Barosu’na kayıtlı Avukat İ. Akmeşe tarafından temsil edilmiştir. Türk Hükümeti (“Hükümet”) ise kendi görevlisi tarafından temsil edilmiştir.

3. Başvuran, özellikle, polis tarafından gözaltında tutulduğu sırada avukata erişiminden yoksun bırakıldığı ve avukat yokluğunda ve baskı altında alındığı iddia edilen ifadelerinin yargılamayı yürüten mahkeme tarafından kullanıldığı gerekçesiyle adil yargılanmadığını iddia etmiştir.

4. Yukarıda anılan şikâyetler, 28 Mayıs 2015 tarihinde, Hükümete bildirilmiş ve başvurunun geriye kalan kısmı, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 54 § 3 maddesi uyarınca kabul edilemez bulunmuştur.

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

5. Başvuran 1974 doğumlu olup, başvurunun yapıldığı sırada İzmit Cezaevi'nde hapis cezası infaz edilmekteydi.

6. Başvuran, 13 Kasım 2003 tarihinde, yasadışı bir örgüt olan PKK/KADEK (Kürdistan İşçi Partisi) üyesi olduğu şüphesiyle evinin olduğu civarda yakalanmıştır. Başvuran yakalandığı sırada sahte bir kimlik taşımaktaydı.

7. Daha sonra, polis memurları, başvuranın ve diğer müşterek sanık İ.A.'nın yaşadığı evde arama yapmıştır. Polis tarafından hazırlanan ve başvuran ve İ.A. tarafından imzalanan arama ve el koyma tutanağına göre, polis, başvuranın dairesini aramış ve aşağıdaki eşyaları bulmuştur: *Yirmi Birinci Yüzyıl Kadın Özgürlüğü Manifestosu* adlı kitap, sargı için kullanılan beş parça paket lastiği, on dört parça elastik yara bandı, on termometre, beş sargı bezi, dokuz kanamayı durdurucu sargı bezi ve bir torba pamuk. Ayrıca evde bulunan İ.A. polis tarafından yakalanmıştır. Daha sonra, başvuranın üzerinde, diğer materyaller ile birlikte (*Ruşen Bayar/Türkiye*, no. 25253/08, 19 Şubat 2019) davasında başvuran olan) R.B.'ye ait olduğu tespit edilen "0535 8.." numarasını içeren bir kağıt bulunmuştur.

8. Başvuranın yakalanmasından sonraki ilk tıbbi muayenesi aynı gün saat 22.45'te yapılmıştır ve başvuran, doktora saat 15:30 civarında yakalandığını ve polis memurları tarafından kendisine bağırılması dışında kötü muamele görmediğini söylemiştir. Başvuran hakkında düzenlenen tıbbi rapora göre, başvuranın bedeninde hiçbir şiddet izine rastlanmamıştır.

9. Başvuran daha sonra İstanbul Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Birimine götürülmüştür. Başvuranın, 14 Kasım 2003 tarihinde, polis memurları tarafından avukat yokluğunda ifadesi alınmıştır. Başvuranın polise vermiş olduğu ifadeler, matbu formlara geçirilmiştir. Söz konusu formların ilk sayfası, diğerlerinin yanında, başvuranın, PKK/KADEK bünyesinde faaliyet yürütmekle şüpheli olduğunu belirtmek üzere doldurulmuştur. Ek olarak, aynı sayfada, diğerlerinin yanında, sorgulanan kişinin sessiz kalma ve kendi avukatını seçme hakkının olduğunu belirten bir matbu ifade bulunmaktaydı. Formda bulunan bilgilere göre, formun ilk sayfasında “Avukat istenmemiştir” şeklindeki matbu ibare yer aldığı ve yanındaki kutucuk matbu “X” ile işaretlendiği için başvuranın avukat yardımından faydalanmayı reddettiği anlaşılmaktadır. Ek olarak, tutulan tutanağa göre, başvuran hem avukat hem de sessiz kalmak istememiştir. Başvuran, PKK/KADEK üyesi olduğunu itiraf ettiği dokuz sayfa uzunluğunda bir ifade vermiş ve yasa dışı örgüte katılımına ve bu örgütteki eğitimine ilişkin ayrıntılı bir açıklamanın yanı sıra müşterek sanıklardan ikisi olan R.B. ve N.A. ile nasıl tanıştığını da açıklamıştır. İfadelerin yer aldığı formun tüm sayfaları başvuran tarafından imzalanmıştır.

10. İ.A., 16 Kasım 2003 tarihinde, başvuranı sorgulamış olan polis memurlarından farklı polis memurları tarafından sorgulanmıştır. Başvuranınkiyle aynı formatta olan ifade formuna göre, İ.A., bir avukat tarafından temsil edilmek istemiştir. Dolayısıyla, İ.A.’ya bir avukat atanmış ve sessiz kalma hakkını kullanmıştır.

11. Başvuran, 17 Kasım 2003 günü saat 22.30 sıralarında, gözaltı süresinin bitiminde, doktor tarafından bir kez daha muayene edilmiştir. Hakkında düzenlenen rapora göre, başvuran, doktora, polislerin kafasına vurduğunu, onu öldürmekle ve tecavüz etmekle tehdit ettiklerini ve arabalarını ona doğru sürmelerinin sonucunda bilincini kaybettiğini söylemiştir. Doktor, başvuranın sırtında ve sol bacağında subjektif ağrı olduğunu eklemekle birlikte hiçbir lezyon izine rastlanmadığını belirtmiştir.

Bu doğrultuda, doktor başvuranın bedeninde hiçbir şiddet izine rastlanmadığı sonucuna varmıştır.

12. Aynı tarihte başvuran, avukatı huzurunda ifade verdiği Cumhuriyet savcısı önüne getirilmiştir. Polise vermiş olduğu ifadelerin içeriğini reddeden başvuran, polis tarafından uygulanan şiddet ve baskı sonucu söz konusu ifadeleri imzalamak zorunda kaldığını ileri sürmüştür. Başvuran, ayrıca, tıbbi raporda açıklandığı üzere polis tarafından kötü muamele gördüğü şikâyetinde bulunmuştur. Başvuranın avukatı, başvuranın PKK/KADEK ile hiçbir bağlantısı olmadığını belirtmiştir.

13. Yine aynı tarihte başvuran, sorgu hâkimi önüne getirilerek avukatı huzurunda ifade vermiştir. Başvuran bir kez daha polise vermiş olduğu ifadeleri reddetmiş ve söz konusu ifadelerin baskı ve cebir altında alındığını iddia etmiştir. Başvuran, polis tarafından gözaltında tutulduğu sırada maruz kaldığını iddia ettiği işkence hususunda şikâyetçi olmuştur. Sorgulamanın bitmesinin ardından, sorgu hâkimi, suçun mahiyetini ve delillerin durumunu göz önünde bulundurarak başvuranın tutuklanmasına karar vermiştir.

14. İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Savcısı, 4 Aralık 2003 tarihinde, 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun 168. maddesi uyarınca başvurunu yasa dışı terör örgütü üyesi olmakla itham ettiği bir iddianame sunmuştur.

15. Başvuran, bilinmeyen bir tarihte, Fatih Cumhuriyet Savcılığına resmi bir şikâyet sunarak 13 ve 17 Kasım 2003 tarihleri arasında gözaltında tutulduğu sırada polis tarafından kötü muamele gördüğünü iddia etmiştir. Fatih Cumhuriyet Savcısı, 31 Mart 2004 tarihinde, delil yokluğu nedeniyle polis memurları hakkında kovuşturma yapılmasına yer olmadığına karar vermiştir.

16. Başvuran, 17 Mart 2004 tarihindeki davanın ilk duruşmasında bizzat ifade vermiş ve yasadışı örgütün üyesi olmadığını ileri sürmüş ve polise vermiş olduğu ifadeleri imzalamaya zorlandığını iddia ederek söz konusu ifadeleri bir kez daha reddetmiştir. Başvuran, ayrıca, polis tarafından zorla

bir mezarlığa götürüldüğünü ve ölümle tehdit edildiğini belirtmiştir. Bununla beraber, başvuran, polisin, kafasını birkaç kez duvara vurduğunu ve itirafta bulunması için saat başı kıyafetlerinin çıkarıldığını belirtmiştir. Başvuran, polise vermiş olduğu ifadenin altına imzayı söz konusu koşullar altında attığını belirtmiş ve aynı zamanda, okuma yazma bilmediğini ileri sürmüştür. Başvuran, ayrıca, İ.A. ile evli olmasından ve ailesinin evliliğe karşı olmasından dolayı üzerinde sahte bir kimlik kartı bulundurduğunu belirtmiştir.

17. Başvuran ve müşterek sanık aleyhindeki dava, 22 Kasım 2004 tarihinde yapılan duruşmada, aynı yasa dışı örgütün üyesi olmakla ve 1999 yılında M.Y. adlı kişiyi örgüt adına öldürmekle itham edilen diğer kişiler aleyhine açılan başka bir davayla birleştirilmiştir.

18. İstanbul Cumhuriyet Savcısı, 5 Haziran 2006 tarihindeki duruşmada, başvuranın yokluğunda, yargılamayı yürüten mahkemeye esas hakkında mütalaasını sunmuştur. Cumhuriyet savcısının mütalaasında, mahkemenin başvuranın suçunu sabit bulması gerektiğini belirtmiştir.

19. Başvuranın avukatı, 19 Aralık 2008 tarihindeki on birinci duruşmada, önceki savunmalarını yinelediklerini ileri sürmüştür.

20. Başvuranın avukatı, 13 Şubat 2009 tarihindeki son duruşmada, başvuranın beraatını ve lehine olan hükümlerin uygulanmasını talep ederek önceki beyanlarını tekrar etmiştir.

21. Başvuranın yargılanması İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi önünde devam ederken, 30 Haziran 2004 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan 16 Haziran 2004 tarihli, 5190 sayılı Kanun uyarınca, söz konusu mahkemeler kaldırılmıştır. Bu nedenle, dava İstanbul Ağır Ceza Mahkemesine devredilmiştir.

22. İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi, 13 Şubat 2009 tarihinde, diğerlerinin yanında, başvuranın polise verdiği ifadelere dayanarak, başvuranın PKK/KADEK üyesi olduğuna karar vermiş ve 6 yıl 3 ay hapis cezasına mahkûm etmiştir. Yargılamayı yürüten mahkeme, kararında, aşağıdaki

unsurları sıralamıştır: iddianame özeti, Cumhuriyet savcısının esas hakkında mütalaası, davalıların savunmaları, deliller, delillerin değerlendirilmesi ve cezalar. İlgili mahkeme, bir bütün olarak dava dosyasına dayanmamış ve sanık hakkında elinde bulunan delilleri ayrıntılı olarak sıralamıştır. Kararın “delil” kısmında sıralanan başvuran hakkındaki tek ilgili delil unsurunun, “sanığın yargılama boyunca vermiş olduğu ifadeler” olduğu görülmektedir. Yargılamayı yürüten mahkemenin kararının ilgili kısımları, başvuran ile ilgili olduğu kadarıyla, aşağıdaki gibidir:

“... İlgili mahkeme, başvuranın ve İ.A.’nın terör örgütü üyesi oldukları, örgütün yurtdışındaki kamplarında askeri ve siyasi eğitim aldıkları, örgütle ilgili faaliyetler yapmak için Türkiye’ye geldikleri, başvuranın üzerinde sahte bir kimlik kartı bulunduğu, başvuranın R.B. ile örgütsel bir bağlantısı olduğu ve İ.A. adındaki örgüt üyesi ile birlikte yaşadığı kararına varmıştır. ...”

23. Gerekçeli karara göre, avukat yokluğunda polise ifade verdikleri sırada suçlarını itiraf eden 15 sanıktan 7’si, ya Cumhuriyet savcısı önünde ya da sorgu hâkimi önünde söz konusu ifadeleri reddetmiştir. Bununla beraber, sanıkların 14’ü, yargılama sırasında kendilerine isnat edilen suçlamaları reddetmiştir. Ancak gerekçeli kararda, söz konusu ifadelerin kabul edilebilirliğine herhangi bir inceleme içermemektedir.

24. Başvuranın avukatı, 13 Şubat 2009 tarihinde, bu kararı temyiz etmiştir. Bir sayfa uzunluğundaki belgede, başvuranın mahkûmiyetinin kanuna ve “usule” aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Avukat, ayrıca, söz konusu temyiz beyanında, başvuranın, yargılamayı yürüten mahkemenin gerekçeli kararının tebliğ edilmesinin ardından ayrıntılı argümanlarını ileri süreceğini belirtmiştir.

25. Yargıtay, 27 Nisan 2010 tarihinde, mahkûmiyet kararını onamıştır. Söz konusu karar, 25 Mayıs 2010 tarihinde, ilk derece mahkemesinin yazı işleri müdürlüğüne tevdi edilmiştir.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK

26. Avukat hakkına ilişkin ilgili iç hukukun açıklaması, *Salduz/Türkiye* ([BD] no. 36391/02, §§ 27 -31, 27 Kasım 2008) kararında bulunabilir.

27. Başvuranın yakalandığı zamanda yürürlükte olan Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 135/a maddesi uyarınca, sanığın kendi özgür iradesiyle ifade vermesi gerekmektedir. “Sanığın iradesine zarar veren” kötü muamele, işkence, yorma, ilaç verme, eziyet ve aldatma gibi yöntemler yasaklanmıştır. Bu tür yöntemlerle alınan ifadeler, sanık bunların kullanımını kabul etmiş olsa dahi delil olarak kullanılamaz.

28. Aynı Kanun'un 238. maddesi, ceza mahkemelerine, kanuna aykırı bir şekilde elde edilmiş delilleri kabul etmeyi reddetme yetkisi vermiştir. Bununla beraber, aynı Kanun'un 254. maddesi, kanuna aykırı bir şekilde elde edilmiş olan delillerin mahkemeler tarafından kullanılamayacağını açık bir şekilde belirtmiştir.

29. 1 Haziran 2005 tarihinden itibaren yürürlükte olan yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (“CMK”) (5271 sayılı Kanun) 148. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunu [özgür iradeyi] engelleyici nitelikte kötü muamele, işkence, ilaç verme, yorma, eziyet ve aldatma, cebir, tehdit veya diğer araçların kullanımı gibi fiziksel veya psikolojik müdahaleler yapılamaz.

Kanuna aykırı bir yarar vaat edilemez.

Bu tür yöntemlerle elde edilen ifadeler, [sanık veya şüpheli tarafından] bunların kullanımına yönelik rıza gösterilmiş olsa dahi delil olarak kullanılamaz.

Müdafi hazır bulunmaksızın polis tarafından alınan ifadeler, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça [hükme] esas alınamaz.

...”

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

I. SÖZLEŞME’NİN 6 §§ 1 VE 3 (C) MADDELERİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

30. Başvuran, özellikle, polis tarafından gözaltında tutulduğu sırada avukata erişimden yoksun bırakıldığı ve avukat yokluğunda ve baskı altında alındığı iddia edilen ifadelerinin yargılamayı yürüten mahkeme tarafından kullanıldığı gerekçesiyle adil yargılanmadığını iddia etmiştir. Mahkeme, başvuranın şikâyetlerini, Sözleşme’nin 6 §§ 1 ve 3 (c) maddesi kapsamında inceleyecektir. Söz konusu maddenin ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

“1. Herkes davasının, ... cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan ... bir mahkeme tarafından ...adil ve kamuya açık olarak makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir...

3. Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir:

...

(c) kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, re’sen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek;”

31. Hükümet, bu iddiaya itiraz etmiştir.

A. Başvuranın polis tarafından baskı altında alındığını iddia ettiği ifadelerinin kullanılması

32. Hükümet, başvuranın baskı altında alındığı iddia edilen ifadelerinin, yargılamayı yürüten mahkeme tarafından onu mahkûm etmek için esas alındığı şikâyeti ile ilgili olarak iç hukuk yollarının tüketilmediği itirazında bulunmuştur. Bu bağlamda, Hükümet, başvuranın söz konusu şikâyeti, Yargıtay önünde açık bir şekilde ya da en azından esas yönünden ileri sürmediğini belirtmiştir. Sonuç olarak, Hükümet, Mahkeme’den, söz konusu şikâyeti, iç hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle

Sözleşme'nin 35 §§ 1 ve 4 maddesi uyarınca reddedilmesi talebinde bulunmuştur.

33. Buna cevaben, başvuran, Hükümetin itirazının, Sözleşme'nin 6. maddesi uyarınca Mahkeme'nin ruhuna ve yerleşik içtihadına aykırı olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda, başvuran, Mahkeme'yi, Hükümetin itirazını reddetmeye davet etmiştir.

34. Mahkeme, başvurunun bu kısmının, her halükarda, aşağıdaki gerekçelerle kabul edilemez olduğunu dikkate alarak, Hükümetin iç hukuk yollarının tüketilmediği itirazını incelemeye gerek olmadığı kanaatindedir.

35. Mahkeme, başvuranın gözetiminde tutulduğu sırada fiziksel baskıya maruz kaldığını gösteren herhangi bir delil sunmadığını gözlemlemektedir. Başvuran, ayrıca, bu tür bir delil elde edemediğini veya elde etmesinin engellendiğini ileri sürmemiştir. Mahkeme bu bağlamda, dava dosyasına eklenen iki sağlık raporunda, başvuranın vücudunda kötü muameleye dair herhangi bir iz bulunmadığını ve yerel mahkemeler önünde gerçekleşen yargılamaların veya Mahkeme önündeki yargılamaların herhangi bir aşamasında, başvuranın bu raporların gerçekliğine ilişkin bir itirazda bulunmadığını veya bu raporları hazırlayan doktorların kendisini düzgün şekilde muayene etmediklerini iddia etmediğini kaydetmektedir. Bununla beraber, Fatih Cumhuriyet Savcılığı, başvuranın polis tarafından gözetiminde tutulduğu sırada kötü muamele gördüğüne dair şikâyetleri konusunda delil yokluğundan dolayı kovuşturma yapılmamasına karar vermiştir. Bu nedenle, Mahkeme, başvuranın polise ifade verdiği sırada baskıya maruz kaldığına dair iddiaları bakımından savunulabilir bir iddianın temelini ortaya koyamadığı kanaatindedir (bk., *Kaytan/Türkiye*, no. 27422/05, § 50, 15 Eylül 2015).

36. Dolayısıyla, başvurunun bu kısmının, açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle, Sözleşme'nin 35 §§ 3 ve 4. maddesi uyarınca reddedilmesi gerekmektedir.

B. Polis gözaltısı sırasında avukata erişim*1. Kabul Edilebilirlik Bakımından Değerlendirme*

37. Başvuran, polis tarafından gözaltında tutulduğu sırada avukat yardımından yoksun bırakıldığını iddia etmiştir.

38. Hükümet bu iddiaya itiraz etmiştir.

39. Mahkeme, başvurunun, Sözleşme'nin 35 § 3 (a) maddesi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını kaydetmektedir. Mahkeme, ayrıca, başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin başka bir gerekçe de bulunmadığı kanısındadır. Dolayısıyla, söz konusu şikâyetin kabul edilebilir olduğu beyan edilmiştir.

*2. Esas Hakkında***(a) Tarafların beyanları**

40. Başvuran iddialarını tekrarlamıştır.

41. Hükümet, somut davanın, avukata erişim hakkına yönelik yasal kısıtlamanın kaldırılmış olması sebebiyle başvuranın polise ifade verirken avukat yardımından faydalanabilme imkânına sahip olması nedeniyle *Salduz* davasından farklı olduğuna dikkat çekmiştir. Hükümet, başvuranın polise verdiği ifadeleri derhal geri çekmesine rağmen, bunun ikna edici ve tutarlı olmadığını belirtmiştir. Zira başvuran hakkında düzenlenen sağlık raporlarının onun iddialarından daha önemli olduğuna kanaat getirmişlerdir. Bununla beraber, başvuranın avukat yardımı hakkından geçerli bir şekilde feragat etmediğine işaret eden hiçbir unsur bulunmamaktaydı. Bu iddiayı desteklemek amacıyla Hükümet, *Yoldaş/Türkiye*, no. 27503/04, §§ 51-54, 23 Şubat 2010 kararına atıfta bulunmuş ve başvuranın ifade formunun avukat talebinde bulunulmadığına işaret ettiğini iddia etmiştir. Dolayısıyla, başvuranın imzalamış olduğu ifade formu, başvuranın polise ifade verirken

avukat hakkından geçerli bir şekilde feragat ettiğini göstermek için yeterli olmalıdır. Hükümet, ayrıca, başvuran ile aynı dönemde yakalanan İ.A.'nın avukat yardımından faydalandığını belirtmiştir. Hükümetin kanaatine göre, bu durum, başvuranın avukat yardımından mahrum bırakıldığı iddiasını çürütmüştür.

42. Başvuran aleyhindeki ceza yargılamalarının adilliği konusunda, Hükümet, başvuranın polise verdiği ifadenin, mahkûmiyetinin temelini oluşturan tek delil olmadığını ileri sürmüştür. Bu bağlamda, Hükümet, PKK ile bağlantısı konusunda ayrıntılı ifade vermiş olan başvuranın neden İ.A. ile birlikte yaşadığına ve neden üzerinde R.B.'nin telefon numarası yazılı olan bir kâğıt bulunduğuna dair ikna edici bir açıklama sağlayamamış olmasına işaret etmiştir. Başvuranın delillerin gerçekliğine ve bunların kullanımına itiraz etme fırsatına sahip olmuştur.

43. Bununla beraber, yerel mahkemeler delilleri objektif bir şekilde incelemiş ve başvuran tarafından ileri sürülen itirazları ele almıştır. Somut davada usuli güvenceler yeterliydi. Son olarak, yargılama bir bütün olarak dikkate alındığında, başvuranın gözaltında tutulduğu sırada avukatının bulunmaması, başvuranın adil yargılanma hakkına ciddi anlamda zarar vermemiştir. Bu itibarla, Hükümet, Mahkeme'yi, somut davada hiçbir ihlal olmadığına karar vermeye davet etmiştir.

(b) Mahkeme'nin Değerlendirmesi

(i) Genel İlkeler

44. Avukata erişim, susma hakkı, kendi aleyhine tanıklık etmeme hakkı, avukat yardımı hakkından feragat etme ve tüm bu hakların Sözleşme'nin 6. maddesinin ceza hukuku yönünden yargılamanın genel adilliği ile olan ilişkisine dair genel ilkeler, *İbrahim ve Diğerleri/Birleşik Krallık* ([BD], no. 50541/08 ve 3 diğer başvuru, §§ 249-74, 13 Eylül 2016); *Simeonovi/Bulgaristan*([BD] no. 21980/04, §§ 110-20, 12 Mayıs 2017); ve

Beuze/Belçika[BD] (no. 71409/10, §§ 119-50, 9 Kasım 2018) davalarında bulunabilir.

45. Mahkeme, bir avukatın yardımından faydalanma hakkının polis tarafından ifade alınmaya başlanmasından bitimine kadar olan sürecin tamamını kapsadığını, alınan ifadelerin okunup şüphelinin bunları teyit ederek imzalaması istendiği kısımların da bu sürece dâhil olduğunu, zira avukat yardımının ifade alma sürecinin bu noktasında da aynı şekilde önemli olduğunu yineler. Polis tarafından ifade alındığı sırada avukatın hazır bulunması ve aktif olarak destek sağlaması, belli amaçlara hizmet eden önemli bir usuli güvencedir. Bunun amaçlarından biri de şüphelinin iradesi dışında, cebir veya baskı yöntemleri kullanılarak delil elde edilmesini önlemek ve şüphelinin polis tarafından sorgulandığı sırada konuşmayı veya susmayı tercih etme özgürlüğünü korumaktır (bk. *Soytemiz/Türkiye*, no. 57837/09, § 45, 27 Kasım 2018).

46. Mahkeme, ayrıca, Sözleşme'nin 6. maddesinin ne lafzının ne de özünün bir kişinin adil yargılanmayla ilgili güvencelerden kendi özgür iradesi ile, açıkça veya zımnen, feragat etmesini engellemediğini yineler. Bu durum, bir avukatın hukuki yardımından faydalanma hakkı için de geçerlidir. Ancak, Sözleşme bağlamında etkili olabilmesi için, bu tür bir feragatin tartışmaya mahal vermeyecek şekilde tespit edilmesi ve önem derecesine uygun düzeyde asgari güvencelerin sağlanması gerekmektedir. Böyle bir feragatin açıkça yapılması gerekmemekle birlikte; feragat gönüllülük esasına dayanmalıdır ve haktan bilerek ve makul bir biçimde vazgeçilmelidir. Bir sanığın 6. madde kapsamındaki önemli bir haktan zımnen, davranışları yoluyla, feragat ettiğine kanaat getirilebilmesi için, kişinin davranışlarının sonuçlarını mantıklı bir şekilde öngörebilecek durumda olduğunun ortaya konması gerekmektedir. Dahası, söz konusu feragat, önemli bir kamu yararına aykırı olmamalıdır (bk., yukarıda anılan *Simeonovi*, § 115). Dolayısıyla, 6 § 3 maddesinde sıralanan ve adil yargılanma kavramını oluşturan temel haklardan biri olan avukat hakkından

feragat, yukarıda gerekliliklere sıkı bir şekilde uymalıdır (bk., bu davaya uygulanabildiği ölçüde (*mutatis mutandis*), *Murtazaliyeva/Rusya*[BD], no. 36658/05, § 118, 18 Aralık 2018).

47. Mahkeme, ayrıca, adil yargılanma gerekliliklerine uygunluğun, her davada, belirli bir faktörün yargılamanın adilliğinin yargılamanın daha erken bir aşamasında değerlendirilmesini sağlayacak derecede belirleyici olabileceği hususunun göz ardı edilmesi mümkün olmamakla birlikte, belirli bir yönün veya olayın tek başına değerlendirilmesine dayanılarak değil, bir bütün olarak yargılamaların gelişimi göz önünde bulundurularak incelenmesi gerektiğini yinelemektedir (bk., yukarıda anılan *İbrahim ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, § 251). Söz konusu değerlendirmeler, ayrıca, adil yargılanma güvencesi hakkından feragatin geçerliliği bakımından da doğruluğunu korumaktadır, zira geçerli bir feragat teşkil eden husus değişmeyen tek bir olayın konusu olamaz ve davanın kendine özgü koşullarına bağlı olmalıdır (bk., yukarıda anılan *Murtazaliyeva*, §§ 117-18).

(ii) Somut davaya uygulanması

48. Mahkeme, ilk olarak, somut davanın yukarıda anılan *Salduz* davasından farklı olduğunu gözlemlemektedir. *Salduz* davasında, başvuranın avukata erişim hakkına getirilen kısıtlama, 3842 sayılı Kanun'dan kaynaklanıyordu ve dolayısıyla sistematik bir niteliğe sahipti. Diğer bir deyişle, söz konusu davada, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yetki alanına giren bir suç işlemekle suçlanan şahısların avukata erişim hakkına sistematik bir kısıtlama getirilmesini öngören 3842 sayılı Kanun başvuranın tutuklandığı tarihte çoktan değiştirilmiş olduğu için başvuranın polis tarafından gözaltında tutulduğu sırada avukata erişim hakkına tamamen bir kısıtlama getirilmemiştir. Bu nedenle, şüphelilerin polise, savcıya ve sorgu hâkimine ifade verirken istemeleri halinde avukata erişim sağlamaları, 15 Temmuz 2003 tarihi itibarı ile hukuken mümkün olmuştur.

49. Mahkeme önündeki hukuki soru, başvuranın 14 Kasım 2003 tarihinde polise ifade vermeden önce avukata erişim hakkından geçerli bir şekilde feragat edip etmediğidir. Zira başvuranın Cumhuriyet savcısına ve sorgu hâkimine ifade verirken avukat tarafından temsil edildiği hususu taraflar arasında tartışma konusu değildir.

50. Davanın kendine özgü koşullarına bakıldığında, Mahkeme, başvuranın imzalamış olduğu 14 Kasım 2003 tarihli ifade tutanağına göre, başvurana ifadelerinin alındığı sırada avukat yardımı ve sessiz kalma hakkı dâhil olmak üzere haklarının hatırlatıldığını gözlemlemektedir. Başvuranın avukat veya sessiz kalmak istemediğini belirttiği aynı tutanağın ilk sayfası, “Avukat istenmemiştir” matbu ibaresini ve yanında matbu “X” ile işaretlenen kutucuğu içermektedir. Bununla beraber, Mahkeme, başvuranın avukat yardımı talep etmemenin sonuçları hakkında açıkça bilgilendirilmesinin elzem olduğunu kaydetmektedir. Hükümet, başvuranın bu hususa özgü herhangi bir bilgi aldığını göstermemiştir.

51. Hükümet, bu bağlamda, başvuranın polise ifade verdiği sırada avukat hakkından geçerli bir şekilde feragat ettiği iddiasını desteklemek amacıyla (yukarıda anılan) *Yoldaş* kararına dayanmıştır. Söz konusu kararın yorumunda, başvuran tarafından imzalanmış olan ve avukat istemediği sonucuna varılan ifade tutanağı tartışmasız bir şekilde feragat olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle, başvuranın imzaladığı ifade formunda avukat istemediğine dair beyanı göz önünde bulundurularak aynı yaklaşım somut davada da sürdürülmelidir.

52. Mahkeme, (yukarıda anılan, §§ 52-53) *Yoldaş* kararıyla ilgili aşağıdaki faktörleri dikkate almaktadır. İlk olarak, *Yoldaş* kararında, Mahkeme’nin başvuranın feragatinin geçerliliği hakkında yalnızca tek bir unsura-sessiz kalma ve avukat yardımı hakkı dâhil olmak üzere yakalanan kişilerin haklarını açıklayan ifade formu üzerinde başvuranın imzasının bulunmasına-dayanarak hüküm vermediğini yinelemek önem arz etmektedir. Aslında, söz konusu karar, başvuranın ifade formu ve şüpheli-

sanık hakları formu üzerindeki ihtilaf konusu olmayan imzası, gözaltındayken ailesini görmek istemediğine dair başka bir kayıta bulunan el yazısıyla yazdığı not ve daha da önemlisi, yargılamayı yürüten mahkeme tarafından başvuranın polise vermiş olduğu ifadelerin özenli bir şekilde incelenmesi ve daha sonra, başvuranın sadece polise vermiş olduğu ifadelere dayanan altı suçtan dolayı onu mahkûm etmeyi reddetmesi gibi olayların birleşimine dayanıyordu. Yukarıdaki faktörler ışığında, Mahkeme, yargılamayı yürüten mahkemenin başvuranın polise ifade verdiği sırada avukat yardımından mahrum bırakıldığı iddiasını incelemeye ağırlık vererek davanın koşullarının bütüncül bir değerlendirmesini yaptıktan ve polis tarafından gözaltında tutulduğu sırada başvuranın avukat yardımından feragatinin özgür iradeye dayanan ve tartışmaya mahal vermeyen bir nitelikte olmadığını gösteren hiçbir unsurun bulunmadığını gözlemledikten sonra, feragatin geçerli olduğu ve başvuranın Sözleşme'nin 6 §§ 1 ve 3(c) maddesi kapsamındaki haklarının ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

53. Mahkeme'nin kanaatine göre, somut dava, *Yoldaş* davasına dayanılarak reddedilemez, çünkü bu dava, diğerinden belirli noktalardan ayrılmaktadır. İlk olarak, somut davada, başvuranın ifade tutanağında, kendi el yazısıyla yazılmış bir not bulunmamaktadır (karşılaştırınız, *Sharkunov ve Mezentsev/Rusya*, no. 75330/01, § 104, 10 Haziran 2010). İkinci olarak, *Yoldaş* davasında, başvuran, polise verdiği ifadeleri sadece yargılama sırasında geri çekmiştir. Halbuki somut davada başvuran, polise verdiği ifadeleri, hem Cumhuriyet savcısı hem de sorgu hakimi önünde avukata erişimi olur olmaz derhal geri çekmiştir ve yargılamayı yürüten mahkeme önünde bu tutumu sürdürmüştür (bk., *Dvorski/Hırvatistan*[BD], no. 25703/11, § 102, AİHM 2015). Bununla beraber, aşağıda inceleneceği üzere, yargılamayı yürüten mahkemenin başvuranın polise vermiş olduğu ifadeleri onu mahkûm etmek için kullanırken bunları incelemeye tabi tuttuğu görülmemektedir. Sonuç olarak, Mahkeme, Hükümetin *Yoldaş* kararına dayanan argümanını reddetmiştir.

54. Bu nedenle, başvuranın durumunun, somut davadaki başvuran gibi aynı ceza yargılamaları kapsamında yargılanan ve hüküm giyen *Ruşen Bayar/Türkiye* (no. 25253/08, 19 Şubat 2019) davasındaki başvuranın durumuna benzer olduğu görülmektedir. Bu davada, Mahkeme, diğerlerinin yanında, başvuranın polise verdiği ifadelerinin içeriğine ilk olarak cumhuriyet savcısının huzuruna çıktığı sırada ve daha sonra tüm yargılama boyunca itiraz ettiği dikkate alındığında, Hükümetin, başvuranın polis tarafından gözaltında tutulduğu sırada imzaladığı belgelere dayanarak avukat hakkında feragatinin geçerli olduğunu gösteremediğine karar vermiştir (bk., *Knox/İtalya*, no.76577/13, § 126, 24 Ocak 2019). Mahkeme, gözaltındayken imzalanan belgelerin ispat değeri hususunda duyarlıdır. Ancak, Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamındaki diğer birçok güvencede olduğu gibi, bu tür imzalar başlı başına bir nihayet teşkil etmemektedir ve Mahkeme tarafından davanın tüm koşulları ışığında incelenmelidir (bk. yukarıda anılan *Ruşen Bayar/Türkiye*, § 121). Buna ek olarak, matbu feragat formülünün kullanılması, metnin gerçekte sanığın kendi hür iradesine ve bilgisine dayanarak avukat yardımı hakkında feragat etme kararını ifade edip etmediğinin netleştirilmesi konusunda bir zorluk teşkil edebilir.

55. Mahkeme, somut davada, başvuranın 17 Kasım 2003 tarihinde polis gözaltısının bitiminden sonra hemen doktora polis tarafından kafasına vurulduğu, onu öldürmekle ve tecavüz etmekle tehdit ettikleri ve kendisine doğru arabalarını sürmeleri sonucu bilincini kaybettiği şeklinde beyanlarda bulunmasının ve cumhuriyet savcısına, polis tarafından uygulanan şiddet ve cebir sonucunda polise verdiği beyanları imzalamak zorunda kaldığı yönünde ifadeler vermesinin, 16 Kasım 2003 tarihinde polise ifade verirken Sözleşme standartları uyarınca avukat hakkında feragat ettiğinin aksini gösteren çok önemli belirtiler olduğu kanaatindedir. Söz konusu durum, Mahkeme'nin, daha önce, başvuranın polis tarafından gözaltında tutulduğu sırada baskıya maruz kaldığına dair şikâyetini açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğunu beyan etmesine rağmen

geçerliliğini korumaktadır. Zira başvuranın kötü muameleye maruz kaldığına ya da kendini suçlu durumuna düşüren ifadelerde bulunmaya zorlandığına ilişkin unsurların olmaması, kendi başına, Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamında adil yargılamanın amaçları doğrultusunda, belirli bir durumda söz konusu olan hak feragatinin geçerli olduğu yönünde bir sonuca varmak için yeterli değildir (bk., *Bozkaya/Türkiye*, no. 46661/09, § 45 son cümlesi, 5 Eylül 2017).

56. Bununla beraber, Mahkeme, somut davada, başvuranın ifade tutanağının ilk sayfasının ayrıca başvuranın okuryazar olduğu bilgisini de içerdiğini gözlemlemektedir. Bununla birlikte, aynı tutanağın üçüncü sayfasına göre, başvuran, okula gitmediğini belirtmiştir. Benzer bir şekilde, 17 Mart 2004 tarihinde yapılan duruşmada, başvuran, yargılamayı yürüten mahkeme önünde, okuma yazma bilmediğini ve polis tarafından ifadelerini imzalamaya zorlandığını belirtmiştir.

57. Mahkeme, bu bağlamda, haktan feragat etmenin gönüllü bir niteliği olmasının güvenilir bir biçimde tespit edilip kaydedilmesinin sağlanması için, okuma yazma bilmeyen tutuklular için ilave koruma sağlanması gerektiğini yinelemeye yarar görmektedir (bk., *Şaman/Türkiye*, no. 35292/05, § 35, 5 Nisan 2011). Mahkeme, ayrıca, başvuranın, çok ciddi bir itham olan yasa dışı bir örgüt üyesi olmakla suçlandığını ve ağır cezayla karşı karşıya kaldığını kaydetmektedir. Ancak, yargılamayı yürüten mahkeme bu çok önemli noktayı, özellikle başvuranın okuma yazma bilip bilmediği hususunu doğrulamak için hiçbir makul adım atmamıştır. Hâlbuki başvuran, 17 Mart 2004 tarihinde yapılan duruşmada bu meseleyi ilgili mahkemenin dikkatine sunmuştur.

58. Mahkeme, başvuranın üzerinde bulunan bazı belgelerin, adli tıp uzmanlarının başvuranın el yazısıyla yazılmış olduğu sonucuna vardığı numaraları içerdiğini kaydetmekle birlikte, söz konusu faktörlerin, başvuranın okuryazar olduğunu tespit etmek için yeterli olduğuna tam olarak kanaat getirmemiştir.

59. Ancak, bu durum, yargılamayı yürüten mahkemenin, başvuranın avukat yardımını hakkından feragatinin geçerliliğine ilişkin yukarıda anılan koşulların değerlendirmesini yapmadığı gerçeğini değiştirmemektedir (bk., *Savaş/Türkiye*, no. 9762/03, § 68, 8 Aralık 2009).

60. Ayrıca, Hükümetin başvuranla aynı gün yakalanan İ.A.’nın avukat yardımından faydalanabildiği gerçeğinin başvuranın iddialarını çürüttüğünü ileri sürmesine rağmen, Mahkeme, söz konusu kişilerin ifadelerinin farklı tarihlerde ve farklı polis memurları tarafından alındığını kaydetmektedir. Bu koşullar altında, yalnızca aynı karakolda olma ve aynı gün yakalanma gerçeği, başvuranın iddiasını çürütmek için yeterli değildir. Bu nedenle, Mahkeme, söz konusu argümana katılmamaktadır (karşılaştırınız *Imbras/Litvanya* (k.k.), no. 22740/10, § 65, 10 Temmuz 2018).

61. Başvuranın avukat yardımından feragat etmesinin geçerliliği konusundaki çelişkili koşullar ve söz konusu olayların üzerinden yılların geçmesi göz önüne alındığında, Mahkeme, özellikle başvuranın itiraflarının ve avukat yardımından feragatinin gönüllü olarak yapıp yapılmadığını ikna edici bir şekilde tespit etmenin öncelikli olarak ulusal mercilerin görevi olduğu gerçeği karşısında, başvuranın feragatinin geçerli bir feragat olup olmadığını tespit etmek durumunda değildir (bk., *Türk/Türkiye*, no. 22744/07, § 53, 5 Eylül 2017). Dolayısıyla, Mahkeme, Hükümetin, başvuranın polise ifade verdiği sırada avukat hakkından geçerli bir şekilde feragat ettiğini gösteremediği kanaatindedir.

(c) Başvuranın avukata erişimine kısıtlama getirilmesi için “zorunlu sebeplerin” olup olmadığı hakkında

62. Mahkeme, “zorunlu sebeplerden” dolayı avukata erişime getirilen kısıtlamalara sadece istisnai durumlarda izin verildiğini, bu kısıtlamaların geçici nitelikte olması ve her davanın kendine özgü koşullarının bireysel

değerlendirmesine dayanması gerektiğini yinelemektedir (bk. yukarıda anılan *Simeonovi*, § 117).

63. Mahkeme, Hükümetin başvuranın 14 Kasım 2003 tarihinde polise ifade verdiği sırada avukata erişiminin kısıtlanması için hiçbir zorunlu sebep sunmadığını kaydetmektedir. Başvuranın avukata erişim hakkının kısıtlanması için herhangi bir zorunlu sebep bulunup bulunmadığının tespit edilmesi, Mahkeme'nin re'sen üstleneceği bir görev değildir.

(d) Yargılamaların genel olarak adilliğinin sağlanıp sağlanmadığı hakkında

64. Mahkeme, burada, başvuranın polise ifade verirken avukat yardımından faydalanma hakkından geçerli olarak feragat etmemesinin ve bu ifadelerin yargılamayı yürüten mahkeme tarafından mahkûmiyet kararı vermek için kullanılmasının başvuran aleyhindeki ceza yargılamasının genel olarak adilliğine halel getirip getirmediğini inceleyecektir. Mahkeme, başvuranın polise ifade verirken avukata erişim hakkının kısıtlanması için herhangi bir zorunlu sebep bulunmadığından dolayı, adillik değerlendirmesini oldukça sıkı bir şekilde yapmalıdır (bk., *Dimitar Mitev/Bulgaristan*, no. 34779/09, § 71, 8 Mart 2018). Daha da önemlisi, avukata erişime getirilen kısıtlamanın yargılamaların genel olarak adilliğine neden, istisnai olarak ve davanın kendine has koşulları altında, geri döndürülemez biçimde halel getirmediğini ikna edici bir şekilde göstermek Hükümetin sorumluluğundadır (bk. yukarıda anılan *Simeonovi*, § 132 ve yukarıda anılan *İbrahim ve Diğerleri*, § 265).

65. Mahkeme, yargılamaların tamamının adil olup olmadığına karar verirken başvuranın savunma haklarına saygı duyulup duyulmadığının (ceza yargılamaların genel olarak adilliğine ilişkin olarak yargılama öncesi aşamada yapılan usul ile ilgili hataların etkisini değerlendirirken dikkate alınan unsurların yüzeysel bir listesi için bk. yukarıda anılan *İbrahim ve Diğerleri*, § 274) ve özellikle başvurana delillerin gerçekliği ile kabul

edilebilirliğine ve söz konusu delillerin kullanılmasına itiraz etme imkânının sağlanıp sağlanmadığının dikkate alınması gerektiğini yinelemektedir (bk. yukarıda anılan *Panovits*, § 82). Ek olarak, delillerin kalitesi, delillerin elde edildiği koşulların bunların güvenilirliği ya da doğruluğu ile ilgili şüphe uyandırıp uyandırmadığı hususu dikkate alınmalıdır. Aslında, delillerin güvenilirliğinin ihtilaf konusu olması durumunda, delillerin kabul edilebilirliğinin incelenmesi için adil usullerin bulunması daha da önemli hale gelmektedir (bk. yukarıda anılan *Pavlenko*, § 116).

66. Bununla beraber, Mahkeme, başvuranın itiraflarının ve avukat yardımından feragatinin kendi rızasına dayanıp dayanmadığını ikna edici bir şekilde tespit etme görevinin ilk olarak yargılamayı yürüten mahkemeye ait olduğunu yinelemektedir (bk., yukarıda anılan *Dvorski*, § 109, ve yukarıda anılan *Türk*, § 53). Bu bağlamda, Mahkeme, ayrıca, Türk hukukunda, şüphelinin avukat yardımından faydalanma hakkından feragat edip etmediğine bakılmaksızın, avukat yokluğunda polis tarafından alınan ifadelerin kullanılmasına ilişkin usuli eksikliklerin giderilmesi amacıyla Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 148 § 4 maddesinde oldukça kuvvetli bir usuli güvencenin öngörüldüğünü kaydetmektedir. Söz konusu hüküm uyarınca, avukat yokluğunda, polis tarafından alınan ifadeler, bir mahkeme ya da hâkim önünde teyit edilmediği müddetçe yargılamayı yürüten mahkeme tarafından kullanılmamalıdır (bk., yukarıda anılan *Ruşen Bayar*, § 128).

67. Mahkeme yukarıda anılan somut davanın konusu olan olayların, ulusal merciler tarafından ele alınması gereken bir husus olan başvuranın polise ifade verdiği sırada avukat yardımı hakkından feragatinin geçerliliği ile ilgili olarak en azından ilk bakışta haklı görülen (*prima facie*) bir dava ileri sürebilecek nitelikte olduğu görüşündedir. Bunu göz önünde bulunduran Mahkeme, ayrıca, başvuranın polise kendini suçlayıcı nitelikte çok ayrıntılı ifadeler verdiğini ve suçlarını itiraf ettiğini gözlemlemektedir. Mahkeme'nin elinde bulunan belgelere göre, başvuran kendini suçlayıcı

ifadeleri bir tek burada vermiştir. Başvuran, 17 Kasım 2003 tarihinde derhal avukatı tarafından temsil edilir edilmez ve cumhuriyet savcısı, sorgu hakimi ve yargılamayı yürüten mahkeme önünde söz konusu ifadeleri geri geçmiş geri çekmiştir (bk., yukarıda anılan *Ruşen Bayar*, § 129, ve *Pishchalnikov/Rusya*, no. 7025/04, § 88, 24 Eylül 2009).

68. Bununla birlikte, yukarıda belirtildiği üzere, yargılamayı yürüten mahkeme, başvuranın feragatinin veya avukat yokluğunda polise verdiği ifadelerin geçerliliği ile ilgili hiçbir inceleme yapmamıştır. Bu tür bir değerlendirmenin bulunmaması durumunda, Mahkeme, yargılama boyunca bir avukat tarafından temsil edilmesine rağmen başvuranın, delillerin gerçekliğine ve kullanılmasına anlamlı bir şekilde itiraz etme imkânına sahip olduğu sonucuna varamamaktadır (karşılaştırınız *Sitnevskiy ve Chaykovskiy/Ukrayna*, no. 48016/06 ve 7817/07, § 131, 10 Kasım 2016). Dolayısıyla, Mahkeme, başvuranın şikayetin ulusal mahkemelerden uygun yanıt aldığı kanısında değildir ve avukat yardımı konusunun değerlendirilmesine yönelik adil usullerin somut davada mevcut olmadığı kanaatindedir (bk., *Rodionov/Rusya*, no. 9106/09, § 167 son cümle, 11 Aralık 2018).

69. Bununla beraber, yargılamayı yürüten mahkeme, başvuranı terör örgütü üyesi olmakla suçlu bularak onu 6 yıl 3 ay hapis cezasına mahkûm ederken polise vermiş olduğu ifadelerini kullanmıştır. Yargılamayı yürüten mahkemenin gerekçeli kararında açık olduğu üzere, Mahkeme, başvuranın ifadelerinin, mahkûmiyetinin dayanağını oluşturan delillerin bütünsel bir parçası olduğunun göz ardı edilemeyeceği kanaatindedir.

70. Söz konusu arka plana karşı, Mahkeme, ulusal mahkemeler tarafından başvuranın feragatini çevreleyen koşulların detaylı bir incelemesinin yapılmamasının ve söz konusu hatanın yargılamalar sırasında diğer usuli güvencelerle giderilmemesinin, yargılamayı bir bütün olarak haksız hale getirdiği kanaatindedir (bk., yukarıda anılan *Bozkaya*, § 53, ve yukarıda anılan *Türk*, § 58).

71. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 6 §§ 1 ve 3 (c) maddesi ihlal edilmiştir.

II. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

72. Sözleşme'nin 41. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Eğer Mahkeme bu Sözleşme veya Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırıyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

A. Tazminat

73. Başvuran, 50.000 avro manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

74. Hükümet, başvuranın taleplerinin aşırı olduğunu ileri sürmüştür.

75. Mahkeme, manevi tazminat bakımından, somut davada, Sözleşme'nin 6 §§1 ve 3 (c) maddelerinin ihlal edildiği yönündeki tespitin, yeterli adil tazmin teşkil ettiği kanaatindedir. Mahkeme, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 311. maddesi kapsamında, Mahkeme tarafından Sözleşme'nin ihlal edildiğinin tespit edilmesi halinde iç hukuk yargılamalarının yenilenmesi imkânının sunulduğunu dikkate alarak, bu başlık altında herhangi bir miktar ödenmesine hükmetmemiştir (bk. yukarıda anılan *Bayram Koç*, § 29).

B. Masraflar ve giderler

76. Başvuran, Mahkeme önündeki yargılama için katma değer vergisi dâhil olmak üzere avukatlık ücreti karşılığında 5.022 Türk lirası (TL - yaklaşık 1.570 avro) talep etmiştir.

77. Başvuran, ayrıca, yargılamalar sırasında meydana gelen posta ücreti, tercüme ve kırtasiye malzemeleri ile ilgili masraflar için 600 TL talep

etmiştir. Başvuran, taleplerini desteklemek üzere Türkiye Barolar Birliğinin ücret tarifesini ibraz etmiştir.

78. Hükümet, Mahkeme'yi, başvuranın söz konusu talepleri desteklemek üzere hiçbir belge sunmadığı gerekçesiyle masraf ve giderler başlığı altındaki taleplerini reddetmeye davet etmiştir.

79. Mahkeme, daha önce, başka bir belge ibraz etmeksizin sadece Barolar Birliğinin ücret tarifesine atıfta bulunmanın, İçtüzüğü'nün 60 § 2 ve 3 maddesine uymak için yeterli olmadığına karar verdiğini ve bu gerekçeyle masraf ve giderlere ilişkin talepleri reddettiğini yinelemektedir (bk., *Hülya Ebru Demirel/Türkiye*, no. 30733/08, § 61, 19 Haziran 2018).

Somut davada, başvuranın taleplerini desteklemek için sadece Barolar Birliğinin ücret tarifesini ibraz etmesi dikkate alınarak, Mahkeme, bu başlık altında hiçbir ödemenin yapılmamasına hükmetmiştir.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OY BİRLİĞİYLE,

1. Polis gözetlisi sırasında avukat yardımından yoksun bırakılma ile ilgili şikâyetin kabul edilebilir olduğunun ve başvurunun geri kalan kısmının kabul edilemez olduğunun beyan edilmesine;
2. Sözleşme'nin 6 §§ 1 ve 3 (c) maddesinin ihlal edildiğine;
3. İhlal tespitinin, kendi başına, başvuranın uğradığı manevi zarar açısından yeterli adil tazmin teşkil ettiğine;
4. Başvuranın adil tazmin talebinin reddedilmesine *karar vermiştir*.

İşbu karar İngilizce tanzim edilmiş olup; Mahkeme İçtüzüğü'nün 77 §§ 2 ve 3 maddesi uyarınca 17 Eylül 2019 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Stanley Naismith
Yazı İşleri Müdürü

Robert Spano
Başkan

Sözleşme'nin 45 § 2 maddesi ve Mahkeme İçtüzüğü'nün 74 § 2 maddesi uyarınca, işbu karara, Hâkim Bošnjak ve Hâkim Yüksel'in ayrık görüşü eklenmiştir.

R.S.
S.H.N.

HÂKİM BOŠNJAK VE HÂKİM YÜKSEL'İN MÜŞTEREK MUTABIK GÖRÜŞÜ

1. Bizler, somut davada 6 §§ 1 ve 3 (c) maddesinin ihlal edildiği konusunda Daire'nin diğer üyeleriyle hemfikiriz. Kanaatimize göre, yerel düzeydeki temel eksiklik, yetkili mercilerin başvuranın polis tarafından gözaltında tutulduğu sırada ifade verirken avukat yardımı hakkının ihlal edildiği yönündeki tekrar eden iddialarını uygun bir şekilde incelememiş olmalarıdır. Aynı şekilde, kararın 50. paragrafında haklı olarak belirtildiği gibi, başvurana, polis tarafından ifadesi alındığı sırada (avukat yardımı hakkından) feragatinin sonuçları - verilen her ifadenin daha sonra aleyhindeki yargılamalar sırasında delil olarak kabul edilip edilemeyeceği dâhil olmak üzere -konusunda herhangi bir açıklama sağlanıp sağlanmadığı hususu belirsizliğini korumaktadır.

2. Somut kararın 54. paragrafında, matbu feragat formülünün kullanılmasının, metnin gerçekte sanığın kendi hür iradesine ve bilgisine dayalı olarak avukat yardımı hakkından feragat etme kararını ifade edip etmediğinin netleştirilmesi konusunda bir zorluk teşkil edebileceği belirtilmektedir. Sanığın matbu ifade metninin, sanığın özgür ve bilgilendirilmiş iradesini yansıttığına dair yeterli göstergeler eşlik ettiği sürece, geçerliliğine veya güvenilirliğine zarar vermediğine inanıyoruz (örn; imza). Bir şüpheli veya sanığın, daha sonra, bu tür bir ifadenin alındığı koşulları sorguladığı durumlarda, yetkili merciler talebi kapsamlı bir şekilde inceleme yükümlülüğü altındadır. Bu nedenle, görüşümüze göre, somut karar, sanığın her matbu ifadesinin (ve örneğin, elle yazılmış veya ses kaydı yapılmış değil) mutlaka gerçekliğinin tartışmaya açık olacağı anlamına gelecek şekilde yorumlanmamalıdır.